

Dunja Dobaja*

Bil/-a sem ukradeni otrok, bil/-a sem pozabljeni otrok**

IZVLEČEK

Prispevek se osredotoča na dve skupini oseb v Sloveniji, ki sta jih dve različni ideologiji nasilno ločili od staršev in jima ukradli otroštvo. Prva skupina je žrtev nemškega okupatorja, druga žrtev povojnih obračunavanj zmagovalca. Prispevek osvetli posledice tega nasilnega dejanja in življenje otrok po ločitvi, hkrati pa predstavi njihova prizadevanja za ureditev pravnega statusa in v okviru tega odstira posamezne zgodbe/spomine odraslih ukradenih in pozabljenih otrok. Njihov pravni status je uredila šele samostojna država Slovenija.

Ključne besede: ukradeni otroci, okupacija, Odbor ukradenih otrok, pozabljeni otroci, Teharje

ABSTRACT

I WAS A STOLEN CHILD, I WAS A FORGOTTEN CHILD

The following article focuses on two groups of people in Slovenia who were forcibly separated from their parents and had their childhood stolen from them by two different ideologies. The first group consists of the victims of the German occupiers, while the second one involves the post-war retaliation of the victorious side. The contribution at hand sheds light on the consequences of these acts of violence and the lives of the children affected by them after the separation from their parents while presenting their efforts to regulate their legal status. In this context, it reveals the individual stories/memories of stolen and forgotten children. Their legal status was finally regulated in the independent state of Slovenia.

Keywords: stolen children, occupation, Committee for Stolen Children, forgotten children, Teharje

* Dr., znanstvena sodelavka, Inštitut za novejšo zgodovino, Privoz 11, SI-1000 Ljubljana; dunja.dobaja@inz.si

** Članek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0280 *Gospodarska in socialna zgodovina*, ki ga je financirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

Uvod

Izraz »ukradeni otroci« je prvi uporabil Stane Terčak v svoji knjigi z istim naslovom.¹ To so bili otroci, mlajši od osemnajst let, borcev in aktivistov narodnoosvobodilne borbe (NOB) na Spodnjem Štajerskem in Gorenjskem v letih 1941 in 1942, ki so jih nacisti avgusta 1942 odvzeli staršem. Otroke so odpeljali v taborišča v Nemčiji na prevzgojo in prisilno delo. Ločevanje otrok od njihove matične družine je potekalo v skladu z navodili šefa nemške policije Heinricha Himmlerja z dne 25. junija 1942.² Navodila so bila del povelja za izvedbo akcij proti partizanom in njihovim podpornikom na Gorenjskem in Spodnjem Štajerskem. Starši so bili predvideni za uničenje: matere so bile poslone v uničevalno taborišče Auschwitz, očete pa so večinoma postrelili kot talce ali pa prav tako poslali v uničevalno taborišče. V dveh avgustovskih akcijah so nacisti nasilno odvzeli približno 600 otrok, mlajših od osemnajst let. Po rasnem pregledu so jih poslali v predhodno taborišče Frohnleiten pri Gradcu.³ Najmlajše so poslali v domove organizacije Lebensborn, katere osnovni namen – poleg vodenja ustanov za prevzgojo »rasno čistih otrok« drugih narodnosti – je bila tudi skrb za čistost arijske rase in pospeševanje rojstva nemških otrok. Pravo identiteto ukradenih dojenčkov so vseskozi skrbno varovali, zato se je za mnogimi izgubila sled. Starejši otroci so bili poslani v posebna taborišča za prevzgojo. V taboriščne kartoteke so bili otroci vpisani kot »Elternlos«, otroci brez staršev.⁴

Tisti ukradeni otroci, ki so se po vojni vrnili v Jugoslavijo, so s seboj prinesli svoje zgodbe, čustvene rane in zdravstvene težave zaradi prestanega trpljenja v otroških taboriščih. Vrnili so se na porušene domove, takoj poprijeli za delo in dali svoj prispevek družbi. Tisti, ki so po starših podedovali kmetijo, so morali namreč že prvo leto po vojni prispevati t. i. obvezno oddajo.⁵ Država je na različne načine sicer poskušala blažiti njihovo nadaljnjo pot, vendar je sredstev primanjkovalo in so se večinoma morali zanesti le nase. Vse to pa je postalo tudi del (ne)reševanja njihovega statusa. Vsi poskusi izenačitve njihovega statusa s statusom borcev NOB pred 9. septembrom 1943 glede socialno-zdravstvenih pravic so bili neuspešni.⁶ Na začetku sedemdesetih let so nekdanji ukradeni otroci začeli pravni boj za priznanje omenjenega statusa in razkrivali svoje boleče izkušnje iz otroštva. Njihov pravni status je uredila šele samostojna država Slovenija.

Živi so tudi spomini »pozabljenih otrok – žrtev vojnih in povojnih pobojev«,⁷ za katere je širša javnost izvedela šele po osamosvojitvi Slovenije. To so bili do štirinajst

---

1 Stane Terčak, *Ukradeni otroci* (Ljubljana: Zavod Borec v Ljubljani, 1973), 5.

2 »Himmlerjev odlok«, v: *Taboriščniki ukradeni otroci: 60-letnica nacističnega genocida*, ur. Janez Žmavc (Celje: Društvo taboriščnikov ukradenih otrok Slovenije, 2002), 12, 13. Več o ločevanju otrok od njihovih matičnih družin na Gorenjskem, kjer je bila situacija drugačna kot na Spodnjem Štajerskem, gl. Dunja Dobaja in Vladimir Prebilič, »Ukradeni otroci in na silo odpeljani otroci«, *Studia Historica Slovenica* 16 (2016): 499–525.

3 Ibidem, 502.

4 Ibid.

5 Janko Kostnapfel, »Pretrsljivi kriki mater«, v: *Taboriščniki ukradeni otroci: 60-letnica nacističnega genocida*, ur. Janez Žmavc (Celje: Društvo taboriščnikov ukradenih otrok Slovenije, 2002), 51.

6 Dobaja in Prebilič, »Ukradeni otroci«, 524.

7 Uporabljam termin iz vira (op. avtorice). SI ZAC/0981, SIG. 9, Dopisi civilne družbe Celje Državnemu zboru RS v zvezi z reševanjem zahtev Teharskih otrok, Zahteve pozabljenih otrok – žrtev vojnih in povojnih pobojev, 26. 4. 1994.

let stari otroci, katerih starši so bili zaprti in pobiti v taboriščih Teharje, Strnišče in drugod po Sloveniji, ki so jih poslali v različne (pre)vzgojne domove.⁸ Tem otrokom so bili v mnogih primerih prikrojena imena, priimki in rojstni podatki. Njihove življenjske usode so različne. Nekatere so kasneje posvojili sorodniki ali tuje družine, nekateri pa sploh ne vedo svojega izvora.⁹ Redkim srečnežem je ostal eden od staršev. Takšne družine so bile brez socialnih in drugih pravic.¹⁰

Leta 1993 se je na pobudo Civilne družbe Celje prvič zbrala skupina oseb, katerih starše so od 10. maja 1945 dalje izvensodno usmrtili pripadniki oboroženih sil nekdanje Jugoslavije na Teharjih in drugod po Sloveniji.¹¹ Od države so pričakovali oddolžitve za prestane krivice in ureditev svojega pravnega statusa.

Posledice nasilne ločitve od staršev in življenje otrok po ločitvi

---

Zaradi hudih vojnih preizkušenj so mnogi otroci, in seveda tudi odrasli, ostali travmatizirani. Takoj po vojni o svojih travmah niso govorili in tudi niso bili deležni psiholoških obravnav, ki bi jim pomagale predelati vojne izkušnje. O otrocih današnjih vojn beremo v časopisih, na televiziji prikazujejo uničena otroška življenja. Seznanjeni smo s travmatskimi posledicami vojne, ki so lahko prisotne skozi vse življenje. Tako so otroci današnjih vojn prisotni v naši zavesti, otroci preteklih vojn pa skoraj ne. Ti preprosto niso prodrli v zavedanje družbe, ki je po drugi svetovni vojni zgolj zavzdihnila in rekla sama sebi, »[m]i smo še enkrat dobro prišli skozi, ter potem zavihala rokave, da bi počistila vojne ruševine.«¹² Po drugi svetovni vojni je bilo veliko dejanskih ruševin, ki jih je bilo treba pospraviti, tako da za duševne bolečine tedanje mlade generacije ni bilo občutka in tudi ne potrebe, da bi se vanje poglobljali. Po koncu druge svetovne vojne pri velikem delu vojnih otrok ni bilo mogoče zaznati, kakšno breme jim je bilo naloženo pri vstopu v življenje. Ko so odrasli, so se posvetili svojim poklicem, po večini so bili zanesljivi, delavni in v nemajhni meri uspešni. Z odhodom v pokoj so ti travmatizirani ljudje dobili čas za razmišljanje in rekapitulacijo mladostnih dogodkov. Zdravniki, psihologi, psihoanalitiki, zgodovinarji in sociologi so postopoma spoznavali, da ta tiha generacija, ki o sebi ni skoraj nikoli govorila, prenaša breme, ki ji ga ni nihče odvezal in za katero se ni nihče zanimal.¹³

---

8 SI ZAC/0981, SIG. 8, Dopisi poslanskemu klubu SLS in komisiji za proučitev povojnih izvensodnih pobojev pri DZ RS, Janez Črnej, 12. 10. 1994. Navajam tērmin (pre)vzgojni domovi, saj sem med raziskovalnim delom prišla do zaključka, da je v teh domovih potekal tudi prevzgojni proces, ne le vzgojni (op. avtorice).

9 SI ZAC/0981, SIG. 8, Dopisi poslanskemu klubu SLS in komisiji za proučitev povojnih izvensodnih pobojev pri DZ RS, Janez Črnej, 12. 10. 1994.

10 Ibid.

11 SI ZAC/0981, SIG. 7, Zabeležka pogovora med predstavniki države in predstavniki Civilne družbe Celje z dne 23. 11. 1994.

12 Ivan Ott, *Otroci, žrtve vojne: trpljenje otrok v Jugoslaviji od 1942 do 1948* (Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba, 2009), 19.

13 Ibid., 20, 21.

Ukradeni otroci so ena izmed skupin vojnih otrok, pozabljeni otroci pa so žrtve povojnih obračunavanj zmagovalca in, lahko bi rekli, žrtve posrednega vpliva vojne. Nemško združenje »Kriegskinder e.V.«¹⁴ pojem vojni otrok formulira takole: »To so tisti otroci, ki zaradi posrednega ali neposrednega vpliva vojne trajno trpijo psihične in fizične posledice. Takšne vojne travme pogosto leta dolgo niso v polju zavesti, vendar so delujoče in povzročajo zapletene duševne in psihosomatske bolezenske slike. Življenjska pot tako prizadetega človeka je zaznamovana in ostane pod vplivom vojnih doživetij, ki se lahko prenesejo na naslednjo generacijo in še naprej.«¹⁵ Uporabila bi misel strokovnjakinje za duševno zdravje otrok, dr. Anice Mikuš Kos, da je otrokovo okrevanje od vojnih izkušenj odvisno od okoliščin, v katerih živi med vojno. Izredno pomembne pa so tudi življenjske okoliščine po končani vojni. Če po končani vojni živi v varnem in ugodnem okolju, je verjetnost okrevanja mnogo večja.¹⁶

Sodobni strokovnjaki, ki se ukvarjajo z razvojem otrok, opozarjajo na ključne trenutke v posameznih fazah otrokovega razvoja. Prvo leto otrokovega življenja je posebno občutljivo, saj se v tem obdobju na podlagi ponavljajočih se interakcij razvije navezanost na primarno figuro navezanosti, kar vpliva na posameznikove kasnejše zveze z drugimi ljudmi. Od najzgodnejših izkušenj je odvisno, katere izkušnje posameznik kasneje išče oziroma katerih se izogiba in kako izkušnje zaznava in si jih razlaga, od najzgodnejših zvez z materjo pa je odvisno tudi to, kako bo posameznik sprejemal sebe in kaj bo od sebe pričakoval.¹⁷

Najmlajši ukradeni in pozabljeni otroci so bili še dojenčki. Njihov normalni razvoj je bil grobo prekinjen. V otroških vojnih in povojnih taboriščih so starejši otroci prevzeli skrb za mlajše, čeprav so bili še sami otroci in potrebni starševske ljubezni. Petnajstletna A. B. je bila leta 1942 poslana v taborišče Seligenporten. Skrbeti je morala za devet otrok, starih od sedem mesecev do treh let. Otroci so bili polni uši in hrast. Mnogi niso komunicirali, čeprav so doma že govorili. Mnogi so močili posteljo. Nemci so jim rekli »Betnasserji« (močilniki).¹⁸ Ivan Doberšek je po ločitvi od mame skupaj s starejšimi brati skrbel za najmlajšega brata, starega štiri leta. Spominja se, da so poskušali bratu olajšati bivanje v otroškem taborišču, a niso imeli s čim. Najmlajši brat se je po osvoboditvi vrnil iz taborišča »zelo podivjan, nismo ga mogli krotiti, bil je bolan, in to dolgo.«¹⁹

Do maja 1943 so bili ukradeni otroci razporejeni po taboriščih po abecedi, zato so bratje in sestre ostajali skupaj, le dojenčke so večinoma že v zbirnem taborišču Frohnleiten ločili in jih v košarah odpeljali v Leipzig, v Sonnenwiese, torej v dom

14 Združenje je bilo registrirano leta 2003 v nemškem mestu Kiel. Ukvarja se z raziskovanjem problematike po vojni travmatiziranih otrok. Več o tem v Ott, *Otroci, žrtve vojne*, 21, 22.

15 Ibid.

16 Anica Mikuš Kos, »Otrok lahko razume,« pridobljeno 15. 1. 2019, <https://www.24ur.com/servisi/klepetalnice/anica-mikus-kos-otrok-lahko-razume-kaj-je-vojna.html>.

17 Zlatka Cugmas, *Bodi z menoj, mami: razvoj otrokove navezanosti* (Ljubljana: Produktivnost, Center za psihodiagnostična sredstva, 1998), 126.

18 Kostnapfel, »Pretresljivi kriki mater,« 49.

19 Alenka Kraigher-Gregorc, *Ukradeni otroci*. Radijska oddaja dne 27. 11. 1979, 7 (podatke mi je posredoval dr. Jože Dežman, za kar se mu zahvaljujem).

programa Lebensborn.²⁰ Ingrid von Oelhafen, s pravim imenom Erika Matko, je bila kot ukradeni otrok poslana v dom Sonnenwiese v Kohren-Sahlisu. Na poti iskanja svoje identitete v zrelejših letih je obiskala še živečo takratno uslužbenko Lebensborna Anneliese Beck. Pogovor z njo ji je pomagal zapolniti eno zadnjih vrzeli na njeni poti iskanja lastne identitete.²¹ Ingrid von Oelhafen se je kot Erika Matko rodila v Rogaški Slatini. Posvojila jo je premožna nemška družina. Na vprašanje novinarke, kdo je Ingrid oziroma Erika, je odgovorila: »Erika Matko je bila otrok Lebensborna, ukradena iz Jugoslavije, ki je izginil v norosti programa Lebensborn. Ingrid von Oelhafen je Nemka, fizioterapevtka, ki je prinesla olajšanje generacijam otrok. Ingrid je Nemka, Erika je iz Jugoslavije. Obe sta jaz.«²² Ingrid oziroma Erika je na poti iskanja lastne identitete razmišljala o tem, kako so dogodki v otroštvu vplivali na njeno nadaljnje življenje. Odsotnost starševske ljubezni (krušni starši so imeli do nje hladen odnos) je vplival na njene značajske značilnosti, kot so zadržanost, pomanjkanje samozavesti in želja pomagati drugim, predvsem otrokom. Hkrati pa jo je njena pot iskanja lastne identitete pripeljala do spoznanja, da so njeno osebnost oblikovale tudi lastne odločitve. Identiteta mora torej vsebovati tudi element svobodne volje. Ingrid oziroma Erika se je odločila posvetiti svoje življenje delu z invalidnimi otroki, odločila se je, da se ne bo poročila in si ustvarila družine. Kot zapiše: »To so moje odločitve – ne neizogibni rezultati programa Lebensborn.«²³

Tisti ukradeni otroci, ki so bili od maja 1943 po letih razporejeni po otroških taboriščih, se spominjajo, da so bila vsakemu otroškemu taborišču dodeljena dekleta, starejša od štirinajst let. Delala so v kuhinji, čistila, pomivala, šivala in skrbela za mlajše otroke.²⁴ Sicer pa so bili mladostniki, starejši od štirinajst let, razporejeni v taborišču Seligenporten, uporabljali so jih za delovno silo. Delali so na kmetijah, v tovarni vojaške opreme, krpali so perilo in nahrbtnike. Delali so ves dan in zvečer dobili skromno večerjo. Za vsak prekršek so bili strogo kaznovani. Spomladi 1944 so jih premestili v taborišče Neumarkt. Bili so v barakah, polnih sten. Na delo so hodili v tovarno razstreliva, zaradi česar so bili v stalni nevarnosti, v nevarnosti pa so bili tudi zaradi bombnih napadov in bližajoče se fronte. Fantje so morali po mestu čistiti ruševine po napadih ameriških letal.

Žalost zaradi izgube staršev je trajala nekaj mesecev, nato je sledilo stanje otopelosti. Čustva so bila zatrta. Zvonka Weinberger je bila stara sedemnajst let, ko so jo ločili od staršev in poslali v taborišče Kastl.²⁵ Tudi ona pripoveduje o otopelosti. Ko se je po osvoboditvi vrnila v domovino, ni znala jokati. Stanje otopelosti se je preneslo tudi v kasnejša leta, ko je bila že poročena. Na vprašanje moža, ali sploh zna jokati, je

20 Stanislava Završnik, *Preveč je bilo solza: napisane usode »ukradenih otrok« iz časa okupacije naše domovine v letih 1941–1945* (Kamnik: samozaložba, 1998), 50.

21 Ingrid von Oelhafen in Tim Tate, *Hitlerjevi pozabljeni otroci: moje življenje v Lebensbornu* (Ljubljana: Modrijan, 2016), 204, 205.

22 Špela Kuralt, »Ingrid je Nemka, Erika iz Jugoslavije. Obe sta jaz,« pridobljeno 31. 12. 2018, <https://www.delo.si/kultura/knjiga/ingrid-je-nemka-erika-iz-jugoslavije-obe-sta-jaz.html>.

23 Oelhafen in Tate, *Hitlerjevi pozabljeni otroci*, 203, 204.

24 Završnik, *Preveč je bilo solza*, 50, 51.

25 Kraigher-Gregorč, *Ukradeni otroci*, 11.

odgovorila: »Ne, nisem se znala jokati, toliko smo mi pretočili solz v taborišču. In kdor tega ni doživel, si tega ne more predstavljati.«²⁶

Ko so se otroci po osvoboditvi vračali v domovino, vedoč, da staršev ni več, se je »vsak zaprl kot školjka v svoje razmišljanje ... Vsak zase se je znašel pred novim vprašanjem, kako zdaj naprej. Te dileme, ki so nastale pri posameznikih, so bile precej hude.«²⁷

Konec vojne pa je prinesel novo nasilno ločevanje otrok od staršev, ki so bili zaprti v taboriščih Teharje, Strnišče ali drugod po Sloveniji in jih je nova oblast imela za nasprotnike. Mestni ljudski odbor Celje, socialnozdravstveni odsek, je v svojem poročilu iz leta 1946 o stanju mladinskega skrbstva opozoril tudi na »veliko število« otrok, katerih starši so »zbežali pred našo vojsko ali bili od naših oblasti internirani.«²⁸ Do meseca maja 1946 je omenjeni odsek oskrboval dom pri Petričku za otroke, mlajše od šestega leta starosti, in dom na tedanji Ljubljanski cesti (Štigerjeva vila) v Celju za šolsko mladino. V obeh domovih je bilo od 60 do 90 otrok.²⁹ Omenjena navedba socialnozdravstvenega odseka o preskrbi doma pri Petričku do maja 1946 postane nerazumljiva, saj Ivan Ott navaja, da so otroci jeseni 1945 zapustili posestvo Petriček in se preselili, ker pozimi na posestvu ni bilo ustreznih razmer za življenje.³⁰ Ločili so dečke in deklice. Okrog dvajset dečkov, med njimi tudi Ivan Ott, je dobilo novo bivališče na omenjeni Ljubljanski cesti v Celju, kjer je bilo že prej deset otrok, starih od osem do deset let. Deklice so bile nameščene drugje. Prav tako so bili s Petrička že predhodno odpeljani dojenčki in mali otroci.³¹ Sirote iz otroškega taborišča Petriček so novembra 1945 razselili po raznih otroških domovih v Sloveniji, tako denimo v Mladinski dom Miha Pintar na Dobrni pri Celju, v Mladinski dom na Polzeli, v Kajuhov dom v Celju, v Laško, največ starejših otrok pa so namestili v omenjeno Štigerjevo vilo v Celju.³²

Glede na povedano sklepam, da so pri Petričku ostali predšolski otroci. V poročilu mladinskega referenta za obdobje 1945–1946 je za Dečje zavetišče v Liscah, torej Petriček, navedeno, da ima v oskrbi 37 otrok do drugega leta starosti.³³ Njihovo zdravstveno stanje je bilo zadovoljivo, nekaj časa so bile sicer razširjene garje, ki pa so jih zatrli. Pojavili so se tudi primeri ošpic, a so jih s pravočasnim zdravljenjem prav tako zatrli.³⁴ Šolski otroci so bili očitno nameščeni v različne domove. Mladinski dom na Ljubljanski cesti v Celju, v Štigerjevi vili, je v obdobju 1945–1946 oskrboval 74 otrok

26 Ibid.

27 Ibid, 14.

28 SI ZAC/0197, a. š. 137, MLO Celje – socialno-zdravstveni odsek, 1946, SIG.: 1043, Problematika socialnega skrbstva in zdravstva, Mladinsko skrbstvo.

29 SI ZAC/0197, a. š. 137, MLO Celje, 1946, SIG.: 1042, Poročilo socialno-zdravstvenega odseka, Poročilo o delovanju socialno-zdravstvenega odseka od 22. 8. do 31. 12. 1946.

30 Ivan Ott, *Otroci s Petrička: ukradeno otroštvo* (Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba, 2008), 330, 331.

31 Ibid, 331, 334–38.

32 Ott, *Otroci, žrtve vojne*, 256–57. Ott navaja podatek, da je bilo na Petričku okoli 80 otrok.

33 SI ZAC/0197, a. š. 137, MLO Celje – soc. zdravstveni odsek, 1945–1946, SIG.: 1045, Poročila, Poročilo mladinskega referenta (dokument ni točno datiran, op. avtorice). Območje današnjega Petrička se je pred prvo svetovno vojno imenovalo Freienberg, navadno v povezavi z Laisberg (Lisce). Kasneje se je uveljavilo ime družine, ki ga je imela v lasti, Petritschek, poslovenjeno Petriček. V: Eva Ratajc, *Od trpljenja do kamenja – zgodba o Petričku* (Celje: Mestna občina Celje, Mladi za Celje, 2018), 33.

34 Ibid.

med sedmim in sedemnajstim letom.³⁵ Od tega je bilo v domu 39 bosanskih partizanskih sirot, ostali otroci so bili po večini žrtve okupatorja, ki so se vrnili iz koncentracijskih taborišč, »nekaj je pa tudi otrok fašističnih pripadnikov«. ³⁶ Poročilo z dne 20. julija 1946 navaja podatek, da se je število otrok v mladinskem domu na Ljubljanski cesti znižalo s 70 na 31 zaradi odhoda bosanskih sirot.³⁷ V domu je ostalo 25 dečkov in šest deklic. To so bili, upoštevajoč vir, otroci, katerih starši so umrli v nemških taboriščih, bili ustreljeni kot talci, »nekaj pa tudi takih, ki se starši nahajajo sedaj v zaporu«. ³⁸ Okrožni ljudski odbor je konec julija 1946 obvestil Okrajni ljudski odbor Celje - mesto o prenehanju delovanja mladinskega doma v vili Štiger na Ljubljanski cesti s 5. avgustom 1946 in premestitvi otrok v Okrožni mladinski dom na Polzeli.³⁹ Konec julija 1946 je bilo v domu na Ljubljanski cesti 35 slovenskih sirot, in sicer 25 dečkov in deset deklic.⁴⁰

Navedeni arhivski viri govorijo o le »nekaj« otrocih v omenjenem domu, katerih starše je komunistični režim smatral za svoje nasprotnike in jih ločil od njih. Ivan Ott navaja, da je bilo 25 dečkov in deset deklic žrtev partizanskega terorja.⁴¹

Kakorkoli, žrtve dveh ideologij so bivale skupaj. Ko je Ivan Ott junija 1946 zapuščal mladinski dom v Štigerjevi vili, so bili ob njem tudi, kot zapiše, »partizančki«, ki so postali zanj »samo otroci brez staršev, sirote, izgubljene v času in prostoru. Prav toliko mi jih je bilo žal kot Teharčanov. Prvič sem dojel, da med njimi ni razlike in da so vsaj v nečem imeli prav tisti, ki so nas prevzgjajali: bili smo otroci, žrtve vojne«. ⁴²

Okrožni odbor OF (Osvobodilna fronta) Maribor, oddelek za socialno politiko, je 6. septembra 1945 prevzel otroško bazo v gradu Ormož s 500 otroki iz taborišča Strnišče.⁴³ Stanje je bilo, kot navaja vir, »obupno«. Grad je bil prenapolnjen, 135 otrok je bilo bolnih.⁴⁴ Omenjeni oddelek sprva ni razpolagal z zadostnimi finančnimi sredstvi, zato je bilo njegovo delo oteženo. »S požrtvovalnim delom« tamkajšnjih uslužbencev, zdravniške pomoči in pošiljk Rdečega križa se je stanje po nekaj dneh izboljšalo.⁴⁵ Težko bolne otroke so poslali v bolnišnico na Ptuj in v Ormož, otroke, ki pa so bili potrebni okrevanja (160 otrok), so poslali, po predhodnem zdravniškem pregledu, na grad Turnišče.⁴⁶ Starejši dečki so morali čistiti ruševine v mestu, starejše deklice pa pomagati na družbenem posestvu.⁴⁷

35 Ibid.

36 Ibid.

37 SI ZAC/0197, a. š. 137, MLO Celje, Pov. za soc. skrbstvo, 1946, SIG.: 1050, Poročila mladinskega skrbstva, Poročilo, 20. 7. 1946. Število slovenskih sirot se je v vmesnem času znižalo. Morda je vzrok temu zmanjšanju odhod posameznih otrok iz doma zaradi posvojitve ali pa so jih v skrb prevzeli sorodniki (op. avtorice).

38 Ibid.

39 SI ZAC/0197, a. š. 137, OLO Celje – okolica, Socialno skrbstvo 1946, SIG.: 1051, Mladinski dom na Ljubljanski cesti, likvidacija, dokument št. 2830-VI/1-1946, 31. 7. 1946.

40 Ibid.

41 Ott, *Otroci, žrtve vojne*, 257.

42 Ott, *Otroci s Petrička*, 404.

43 SI AS 228, t. e. 1, a. e. 1/II/13, Okrožni odbor OF Maribor, Oddelek za socialno skrbstvo, Poročilo o delu oddelka za čas od 26. 9. do 28. 10. 1945, Maribor, 28. 10. 1945.

44 Ibid.

45 Ibid.

46 Ibid.

47 Rajko Topolovec, *Ormoški Petriček* (Ptuj: samozaložba, 2012), 89.

27. septembra 1945 je bila otroška baza v Ormožu razpuščena, prav tako tudi okrevališče v gradu Turnišče. Kljub temu je v Turnišču ostalo še enajst otrok, predvsem dojenčkov, saj zanje v tistem trenutku še niso našli primerne namestitve.⁴⁸ Starejše otroke so prevzeli v skrb sorodniki ali znanci, vendar so morali najprej izposlovati odpustnico v taborišču Strnišče pri komandi taborišča.⁴⁹ Nekateri otroci so imeli celo to srečo, da so starši preživeli taborišče. Tisti, ki so ostali brez obeh staršev, so bili vključeni v sistem (pre)vzgojnih domov.

Ločevanje otrok od staršev, ki so bili ubiti v povojnih pobojih, je bil splošen slovenski problem. Poleti 1945 še ni bilo doma za otroke »pobeglih belogardistov«, zato so jih namestili skupaj z drugimi sirotami, a se je, po poročilu vodstva Prehodnega dečjega doma pri uršulinkah, skupno bivanje pokazalo kot negativno, »ker otrok ni mogoče ukrotiti, da ne bi takih tovarišev zasramovali, pljuvali vanje in metali vanje kamenja«. ⁵⁰ Oddelek za socialno skrbstvo Mestnega odbora OF, Okrožno mesto Ljubljana, je zato Narodni vladi Slovenije, Ministrstvu za socialno politiko, predlagalo, naj se dečki začasno namestijo v zavod na Selu, deklice pa v dom za moralno ogrožena dekleta, ki naj se čim prej ustanovi.⁵¹ Deško vzgajališče na Selu pri Ljubljani je delovalo že v obdobju med obema vojnama in je bilo namenjeno vzgojno težavnejšim dečkom. Prvotno bivanje otrok »državnih sovražnikov« v omenjenih domovih priča o miselni usmeritvi povojnega sistema, ki je vsak drugačen koncept razmišljanja smatral za vzgojno in moralno odklonilnega.

Omenjeni otroci so bili postopoma vključeni v različne (pre)vzgojne domove po Sloveniji. Ministrstvo za prosveto LRS (Ljudske republike Slovenije) je novembra 1947 Ministrstvu za socialno skrbstvo posredovalo podatke o številu sirot v vzgojnih domovih v oktobru 1947, med njimi tudi sirot »umrlih ali pobeglih belogardistov«. ⁵² V vseh vzgojnih domovih je bilo takšnih sirot 430.⁵³ Drugih sirot, to je otrok padlih borcev NOV, otrok, katerih starši so bili žrtve okupatorja, in otrok, katerih starši so umrli naravne smrti, je bilo 2063.⁵⁴

Ločevanje otrok od staršev, »nasprotnikov« obstoječega režima, so po koncu vojne izvajali zmagovalci. V romanu *Otroci s Petrička – ukradeno otroštvo*⁵⁵ je opisan pretresljiv prizor ločevanja otrok od mater v taborišču Teharje: »Partizani planejo na matere in pričnejo brutalno vleči kričeče otroke. Nosili so jih enega ali dva pod roko, odvisno od starosti, in jih potiskali v avtobus. Otroci so se upirali, vreščali, klicali

48 SI AS 228, t. e. 1, a. e. 1/II/13, Okrožni odbor OF Maribor, Oddelek za socialno skrbstvo, Poročilo o delu oddelka za čas od 26. 9. do 28. 10. 1945, Maribor, 28. 10. 1945.

49 Topolovec, *Ormoški Petriček*, 37.

50 SI AS 228, t. e. 1, a. e. 1/II/11, Poročila in zapisniki Odseka za socialno skrbstvo Okrožnega odbora OF za Ljubljansko okrožje, Poročilo o zavodnem skrbstvu, Mestni odbor OF, Okrožno mesto Ljubljana, Odsek za soc. skrbstvo, Poročilo odseka, 19. 7. 1945.

51 Ibid.

52 SI AS 228, t. e. 3, a. e. 3/IV/32, Vojne sirote, Ljudska Republika Slovenija, Ministrstvo za prosveto, Sirote v vzgojnih domovih MP, 14. 11. 1947. Med raziskovalnim delom nisem zasledila omenjenih številnih podatkov za leto 1946, zato navajam te podatke za stanje v oktobru 1947 (op. avtorice).

53 Ibid.

54 Ibid.

55 Ott, *Otroci s Petrička*, 216–20.

na pomoč in iskali zavetje ... Matere so se borile z ugrabitelji in poskušale obdržati otroke. Trpele so surove udarce partizanov«. ⁵⁶

Nič manj brutalen ni bil sprva režim v otroškem taborišču Petriček, kjer je voditeljica taborišča otrokom jasno povedala, naj pozabijo preteklost in ljudi, ki so povezani z njo. Iz njih naj bi naredili dobre državljane nove socialistične družbe in jim iz glav izbili sovražne misli. ⁵⁷ Tako kot so v nemških otroških taboriščih starejši otroci skrbeli za mlajše, je bilo tudi na Petričku, saj jim je bilo že prvi dan jasno povedano: »Za svoje mlade pankrte boste skrbeli sami«. ⁵⁸

Albina Podkoritnik, rojena Rajer, je kot štirinajstletno dekle skrbela za dojenčke. Ti so se pogosto menjali, ⁵⁹ verjetno so bili posvojeni ali odpeljani v drug dom. ⁶⁰ Inge Matela pripoveduje, da so bili otroci do treh let odpeljani v Kodelijevo vilo, tako tudi njen devetmesečni bratec. ⁶¹ Nekateri otroci so bili dejansko posvojeni. Helena Osterman, rojena leta 1942, je bila posvojena septembra 1949 s privoljenjem svoje skrbnice, upravnice Mladinskega doma Vere Šlandrove na Polzeli. S posvojitvijo je seveda dobila nov priimek ⁶² in možnost za materialno ugodnejše življenje, saj sta se posvojitelja zavezala, da ji bosta nudila možnost strokovne izobrazbe v skladu z njenimi sposobnostmi. ⁶³ V oči zbode starost posvojiteljev. Ne gre za mlade ljudi, še polne energije, ampak za osebe, ki niso več na vrhuncu svojih delovnih moči. Upoštevajoč pričevanja nekdanjih otrok s Petrička v istoimenskem dokumentarnem filmu, so nekateri posvojitelji otroke uporabljali tudi kot pomoč pri hišnih delih. ⁶⁴

Helena Osterman je ena izmed maloštevilnih znanih posvojenih otrok, saj se je za mnogimi zaradi spremembe identitete, primka in datuma rojstva izgubila sled. ⁶⁵ Otroke pa so posvojili tudi še živeči sorodniki. Če je bilo več bratov in sester, je vsak odšel k enemu izmed sorodnikov, kar je seveda pomenilo, da je bila družina dokončno razbita. Bratje in sestre so živeli ločeno. Nekateri so imeli srečo, da so se že v času šolanja ponovno srečali vsaj z enim od bratov oziroma sester. Sorodnikom, ki so prevzeli otroke v skrb in preživljanje, oblast ni pomagala s socialnimi transferji. Iz dela okrožnih komisij za podeljevanje podpor je razvidno, da so se zavedale problema »belogardističnih družin«, katerih »hranilci so bili ubiti ali pa so pobegnili«. ⁶⁶ Osnovne

56 Ibid, 217.

57 Ibid., 229.

58 Ibid.

59 SI ZAC/0981, SIG. 6, Spomini in pričevanja »Teharskih otrok«, Spomini na otroško taborišče na Petričku, Albina Podkoritnik roj. Rajer, 20. 6. 1994.

60 SI ZAC/0981, SIG. 6, Spomini in pričevanja »Teharskih otrok«, Spomini na otroško taborišče na Petričku, Spomini Inge Matela, Maribor, 24. 11. 1993.

61 Ibid. Lokacijo Kodelijeve vile mi med raziskovalnima delom ni uspelo odkriti, zato navajam zgolj navedbo iz vira (op. avtorice).

62 SI ZAC/0981, Zapisnik o sklenitvi posvojitvene pogodbe, Celje, 12. 9. 1949.

63 Ibid.

64 *Otroci s Petrička 4/7*, pridobljeno 24. 12. 2018, <https://www.youtube.com/watch?v=W4Un84XqWdA>. V občini Šmarje pri Jelšah je socialna služba organizirala skupen sestanek z rejniki in rejenci. Po pogovoru z rejniki se je želela pogovoriti tudi s samimi otroki glede življenja v novi družini (kako jih rejniki obravnavajo, ali jih fizično kaznujejo, ali imajo dovolj časa za učenje ipd.). Nihče od otrok se ni pritožil. Pri vseh je bil prisoten strah zapustiti ta dom, kakršen koli je že bil. V: Ratajc, *Od trpljenja do kamenja*, 57.

65 Ott, *Otroci, žrtve vojne*, 258.

66 SI AS 228, t. e. 1, a. e. 1/II/11, Poročila in zapisniki Odseka za socialno skrbstvo Okrožnega odbora OF za Ljubljansko okrožje, Zapisnik 4. redne seje oddelka za socialno skrbstvo, ki se je vršila dne 28. 11. 1945.

podpore takšnim družinam takrat niso mogli priskrbeti, saj je bila pomoč v prvi vrsti namenjena družinam borcev in aktivistov. Družinam »nasprotnikov« oblasti naj bi se nakazala le doklada za otroke.⁶⁷ V dejanskem življenju so bile take družine izločene iz sistemov pomoči, zlasti če so bili pokojni starši nemškega porekla.⁶⁸

Nasilna ločitev od staršev in nadaljnji dogodki so pustili posledice tudi na tej skupini otrok. Seveda je bilo odvisno od posameznika, kako je predelal dogodke po vojni. Nekaterim je to uspelo in ustvarili so si svoje družine, drugim pa ne, zato so celo življenje bili iskanci izgubljenega. Bolečina teh otrok je bila še toliko večja, ker o njej dolga leta niso smeli govoriti. Postali so odrasli ljudje, a z ranjeno otroško dušo. Otroci, žrtve povojnih obračunov, trpijo trajne psihične in fizične posledice. Če se vrnemo k začetnim mislim tega poglavja, ko je bil govor o vojnih otrocih, lahko za otroke, žrtve povojnih obračunov, prav tako trdimo, da doživete travme pogosto dolgo niso v polju zavedanja, a so delujoče in povzročajo zapletene duševne in psihosomatske bolezenske slike.⁶⁹

Prizadevanja za ureditev pravnega statusa

Prvo srečanje ukradenih otrok je bilo leta 1962 v Celju,⁷⁰ kjer je bila avgusta 1942 v Deški okoliški šoli izvedena nasilna ločitev otrok od staršev, ki so se priključili odporu proti okupatorju na Spodnjem Štajerskem ali so ga podpirali. Drugo srečanje je bilo šele leta 1972, prav tako v Celju,⁷¹ nato pa so srečanja postala tradicionalna in potekajo še danes, čeprav število še živčih »ukradenih otrok« pada.⁷²

Nekdanji ukradeni otroci so se v letu 1972 tudi organizacijsko povezali. Tega leta je bil v Celju oblikovan Odbor ukradenih otrok pod pokroviteljstvom Občinskega odbora ZZB NOV (Zveza združenj borcev narodnoosvobodilne vojne) Celje.⁷³ Na ustanovni seji so sprejeli program dela in poudarili zahtevo po pravni ureditvi njihovega statusa. Zahtevali so, da se jim kot neposrednim udeležencem v NOV priznajo vse tiste socialne in zdravstvene pravice, ki so jih imeli borci pred 9. septembrom 1943. Zavedali so se, da ne morejo pridobiti statusa borca NOV v smislu zveznih predpisov, zahtevali pa so, da se dopolni republiški zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, in sicer tako, da se natančno opredeli kategorija ukradeni otrok ter prizna posebna doba v dvojnem štetju za čas odtujenosti in ostale pravice, ki so jih imeli udeleženci NOV s statusom borca pred 9. septembrom 1943.⁷⁴ S tem bi nekdanjim

---

67 Ibid.

68 SI ZAC/0981, SIG. 6, Spomini in pričevanja »Teharskih otrok«, Kratek zapis dogodkov odnosno pričevanj iz otroškega prevzgojnega zavoda odnosno taborišča za otroke pri Petričku v Celju, Spomini Kurta Kindlhoferja.

69 Ott, *Otroci, žrtve vojne*, 21, 22.

70 »Srečanje ukradenih otrok v Celju«, *Celjski tednik: glasilo Socialistične zveze delovnega ljudstva okraja Celje*, 10. 8. 1962, 1.

71 *Ukradeni otroci* (Celje: Muzej novejšo zgodovine Celje, 2014), 27.

72 V letu 2015 je bilo živih okoli 170 nekdanjih ukradenih otrok. V: Mojca Grušovnik, »Ukradeni otroci taboriščniki: spomini še živijo, samo njihovih »lastnikov« je vse manj«, pridobljeno 5. 8. 2021, <https://www.dnevnik.si/1042721278>.

73 Dobaja in Prebilič, »Ukradeni otroci«, 519.

74 SI AS 537, t. e. 784 (253), Republiški komite za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov, Zabeležka razgovora predstavnikov odbora »Ukradenih otrok« s predsednikom RK SZDL Slovenije tovarišem Mitjem Ribičičem in sekretarjem predsedstva CK ZKS tovarišem Francem Šetincem dne 22. 5. 1978.

ukradenim otrokom omogočili predčasno upokožitev, če zaradi bolezni ne bi mogli dopolniti polne delovne dobe. Vsa ostala socialnozdravstvena vprašanja, kot na primer zdravstveno varstvo, stanovanjski problemi, šolanje otrok, ki jih zakon ne bi zajel, naj bi urejale pristojne samoupravne interesne skupnosti. Prav tako so predlagali, da se problematika različnih skupin mladoletnikov, ki so bili prizadeti zaradi sodelovanja staršev s partizanskim gibanjem, obravnava ločeno ob upoštevanju vseh specifičnosti.⁷⁵

Razumevanje specifične situacije ukradenih otrok in podporo njihovim predlogom za ureditev pravnega statusa sta izrazila predsednik RK SZDL (Republiškega komiteja Socialistične zveze delovnega ljudstva) Mitja Ribičič in sekretar predsedstva CK ZKS (Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije) France Šetinc na skupnem razgovoru s predstavniki Odbora ukradenih otrok 22. maja 1978.⁷⁶ Obljubila sta, da bosta pospešila razpravo o omenjenem problemu na Republiški konferenci SZDL in v Republiškem odboru ZZB NOV Slovenije. Podporo zahtevam ukradenih otrok so že pred omenjenim razgovorom dali posamezni občinski odbori ZZB, od koder so ukradeni otroci izhajali.⁷⁷ Odbor ukradenih otrok je torej dobival podporo že od svoje ustanovitve dalje, a pregled arhivskega gradiva pokaže, da so občinski odbori ZZB trdno stali na svojih stališčih podpore,⁷⁸ republiški organi pa so prelagali odgovornost drug na drugega in ustvarjali časovni zamik. Republiški odbor ZZB NOV Slovenije je imel namreč do zahtev ukradenih otrok negativno mnenje, ki ga je utemeljeval s tem, da ukradeni otroci niso upravičeni do statusa borca, ker v času svoje mladosti to niso bili.⁷⁹ Omenjeni republiški organ si je zahteve ukradenih otrok očitno razlagal zelo enostransko, saj so nekdanji ukradeni otroci tudi na javnih srečanjih poudarjali, da ne zahtevajo istovetenja z borci NOV in POJ, ker kot ukradeni otroci to niso mogli biti. Želeli pa so, da se uredi njihov pravni status, ker so bili otroci borcev, sodelavcev in podpornikov odpora proti okupatorju v letih 1941/42.⁸⁰

Konec sedemdesetih let se je Odbor ukradenih otrok s pismom obrnil na predsednika Jugoslavije Josipa Broza - Tita in ga prosil, da »sklene epilog o ukradenih otrocih«. ⁸¹

Odbor ukradenih otrok je odgovor na pismo prejel šele leta 1982. Na pismo je odgovorilo Predsedstvo CK ZKJ (Centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije), dve leti po Titovi smrti, in Odbor obvestilo, da je za reševanje pravnega statusa ukradenih otrok pristojna Republika Slovenija.⁸² Republiški organi so sprejeli odločitev o individualnem reševanju; se pravi, da se problemi ukradenih otrok obravnavajo posamično

75 Ibid.

76 Ibid.

77 SI AS 537, t. e. 784 (253), Republiški komite za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov, Zveza združenj borcev NOV SR Slovenije, Občinski odbor Žalec, 27. 2. 1976.

78 ZZB NOV SR Slovenije, Občinski odbor Maribor je podprl zahteve ukradenih otrok, a je hkrati Odbor ukradenih otrok spomnil, da obstajajo še druge kategorije mladoletnih udeležencev NOB, za katere si občinski odbor prizadeva urediti njihov status. V: SI AS 537, t. e. 784 (253), Republiški komite za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov, Zveza združenj borcev NOV, Občinski odbor Maribor, 1. 6. 1878.

79 Dobaja, Prebilič, »Ukradeni otroci,« 521.

80 Franjo Hovnik, »Da nikoli več ne bi bilo vojne,« *Tednik: glasilo Socialistične zveze delovnega ljudstva*, 10. 7. 1980, 3.

81 SI AS 537, t. e. 784 (253), Republiški komite za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov, Spoštovani tovariš predsednik!, 26. 12. 1979.

82 Dobaja, Prebilič, »Ukradeni otroci,« 521.

po občinah v skladu z veljavno zakonodajo.⁸³ Praksa pa je pokazala, da pristojni upravni organi v posameznih občinah niso reševali vlog ukradenih otrok, in sicer z obrazložitvijo, da nimajo ne zakonske osnove ne navodil pristojnega Republiškega komiteja za vprašanja borcev. Ta naj bi celo izrecno opozoril občinske upravne organe, naj ukradenim otrokom pojasnijo, da nimajo nekih posebnih pravic, ampak le tiste v okviru obstoječe zakonodaje.⁸⁴ Tudi stališče RO ZZB (Republiškega odbora Zveze združenj borcev) NOV, da se lahko nekdanji ukradeni otroci včlanijo v organizacijo, je v praksi doživljalo ravno nasproten učinek. Občinski odbori ZZB NOV so namreč posameznim ukradenim otrokom ob zahtevi za članstvo v borčevski organizaciji odgovorili, da nimajo pogojev za sprejem na podlagi določil statuta ZZB NOV.⁸⁵ V tem krogu prelaganja odgovornosti je Odbor ukradenih otrok ponovil svoje zahteve.⁸⁶

Konec osemdesetih let je Odbor ukradenih otrok ugotavljal določene pozitivne premike pri individualnem reševanju problemov ukradenih otrok, zlasti v občini Žalec.⁸⁷ V omenjeni občini so imeli ukradeni otroci vse tiste pravice, ki jih je bilo mogoče doseči z individualnim reševanjem. Vsi so bili člani ZZB NOV, z občinskim odlokom so imeli urejene pravice do priznavalnine borcev NOV, v okviru posebnega pravilnika pa so si v letu 1987 pridobili pravico do zdravljenja. Druge občine naj bi sledile omenjenemu zgledu, zlasti glede zdravstvenih ugodnosti. Za druge pravice, ki bi jih ukradeni otroci uveljavili na republiški ravni s spremembami in dopolnitvami ustreznih zakonov, pa je bilo glede na slabšanje gospodarskih razmer konec osemdesetih let precej manj možnosti.⁸⁸

Pravni status ukradenih otrok je rešila šele samostojna država Slovenija z Zakonom o žrtvah vojnega nasilja (ZZVN), ki je pričel veljati leta 1996. Žrtvam vojnega nasilja – ukradenim otrokom – je bila po 13. členu ZZVN priznana pokojninska doba v dejanskem trajanju do vrnitve v domovino, po 16. členu ZZVN pa jim je bila priznana tudi mesečna renta.⁸⁹

Ko so bila prizadevanja ukradenih otrok za ureditev pravnega statusa v zaključni fazi, se je pravni boj pozabljenih otrok za ureditev njihovega statusa šele začel. Pobudo za srečanje otrok je dal Janez Črnej kot predsednik komisije Demos (Demokratske opozicije Slovenije) iz Celja. V časopisih je objavil oglas, naj se javijo vsi tisti, ki so bili kot otroci zaprti v otroškem taborišču Petriček.⁹⁰ Javilo se je 22 oseb.⁹¹ S pomočjo

83 SI AS 537, t. e. 784 (253), Republiški komite za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov, Problematika ukradenih otrok iz leta 1942 na Štajerskem – prošnja za stališče RK SZDL, 23. 12. 1982. SR Slovenija je leta 1968 sprejela Zakon o varstvu nekaterih kategorij žrtev fašističnega nasilja, civilnih žrtev vojne, žrtev vojnega materiala in njihovih družinskih članov. Zakon je leta 1971 dopolnila. Ukradeni otroci se nekako niso videli v obstoječi zakonodaji, ki je obravnavala pravni status vseh žrtev fašističnega nasilja in ni konkretizirala posameznih skupin žrtev. V: Dobaja in Prebilič, »Ukradeni otroci«, 518.

84 SI AS 537, t. e. 784 (253), Republiški komite za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov, Problematika ukradenih otrok iz leta 1942 na Štajerskem – prošnja za stališče RK SZDL, 23. 12. 1982.

85 Ibid.

86 Ibid.

87 SI AS 537, t. e. 784 (253), Republiški komite za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov, Zabeležka razgovora s predstavnikoma »ukradenih otrok« v Žalcu, 10. 2. 1988 v prostorih OO ZZB NOV Žalec.

88 Ibid.

89 Dobaja in Prebilič, »Ukradeni otroci«, 524.

90 SI ZAC/0981, leto 1994, SIG. 11, Korespondenca med teharskimi otroki in dr. J. Črnejem.

91 Ivo Žajdela, »Pretrsljive zgodbe otrok s Petrička«, pridobljeno 28. 12. 2018, <https://druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/all/BA3E4F5C5D6B5815C12573840038B857?OpenDocument>.

komisije Demos Celje so se tisti, katerih starši so bili od 10. maja 1945 dalje izvenso-
dno usmrčeni na Teharjih in drugod po Sloveniji, prvič sestali 27. novembra 1993 v
Celju. Oblikovali so odbor, ki jih je organiziral in javnosti predstavil njihovo zgodbo.⁹²
Odbor se je 2. decembra 1993 z dopisom obrnil na Državni zbor Republike Slovenije,
na Komisijo za preiskavo povojnih množičnih pobojev, pravno dvomljivih procesov
in drugih tovrstnih nepravilnosti, ki ji je predsedoval Jože Pučnik.⁹³ V dopisu je odbor
predstavil problematiko omenjenih otrok in predsednika komisije zaprosil za sprejem
in pomoč pri popravi krivic, ki so jim bile storjene neposredno po koncu vojne.

Za učinkovitejši nastop pred državnimi organi in organizacijo je nekdanje otroke s
Petrička pod svoje okrilje vzelo Društvo civilna družba Celje pod starešinstvom Aleša
Demšarja.⁹⁴ Osmi člen pravilnika društva je namreč to obvezoval, da podpira, sode-
luje in svetuje pri urejanju problemov in oblikovanju stališč civilne družbe.⁹⁵ Društvo
civilna družba Celje je 14. junija 1994 naslovalo na državni zbor in njegovega takra-
tnega predsednika Hermana Rigelnika prošnjo za sprejem in zahteve pozabljenih
otrok, ki naj bi jih v prihodnjih razgovorih zastopali štirje nekdanji otroci s Petrička,
in sicer Lotka Pirc, Leon Turnšek, Lidija Simonič in Helmut Kindlhofer.⁹⁶ Zahteve
pozabljenih otrok – žrtev vojnih in povojnih pobojev so bile sledeče:

1. Vsakdo ima pravico izvedeti, zakaj, kdaj in kje so bili pobiti starši in kje so poko-
pani. Navedeno naj bi ugotovili sodni organi.
2. Usmrtitve brez sodnih postopkov so po mednarodnih konvencijah neupravi-
čene, zato je treba žrtve sodno rehabilitirati ali izvesti redne sodne postopke.
3. Država Slovenija je dolžna vrniti zaplenjeno premoženje po vojni pobitih oseb
njihovim dedičem.
4. Potomci in svojci žrtev morajo prejeti odškodnino za moralno in psihično trplje-
nje ter zdravstvene posledice.⁹⁷
5. Zahtevali so povsem enakopravno vključitev v dva zakona, v Zakon o žrtvah
vojne in v Zakon o popravi krivic, ter izenačitev z upravičenci iz teh dveh zako-
nov z vsemi socialnimi posledicami, ki izhajajo iz njih.⁹⁸

Navedene zahteve so predstavniki nekdanjih otrok s Petrička ponovili na srečanju
s predsednikom državnega zbora, Hermanom Rigelnikom. Rigelnik je predstavnike
pozabljenih otrok sprejel na pobudo poslanca Jožeta Pučnika in v razgovoru obljubil
pomoč vlade pri popravi krivic. Pred odhodom s svojega položaja je o tem pismeno
obvestil predsednika vlade Janeza Drnovška, ki je za reševanje omenjene problema-
tike pooblastil svetovalca vlade Andreja Malavašiča. V razgovorih, ki so sledili, je

92 SI ZAC/0981, leto 1994, SIG. 8, dopisi poslanskemu klubu SLS in komisiji za proučitev povojnih izvensodnih
pobojev pri DZ RS, Komisija »Demos« Celje, Otroci teharskih žrtev, 2. 12. 1993.

93 Ibid.

94 SI ZAC/0981, ovoj Društvo Teharski otroci.

95 SI ZAC/0981, leto 1994, SIG.: 9, Dopisi Civilne družbe Celje Državnemu zboru RS v zvezi z reševanjem zahtev tehars-
skih otrok, Zahteve pozabljenih otrok – žrtev vojnih in povojnih pobojev, 26. 4. 1994.

96 SI ZAC/0981, ovoj Društvo Teharski otroci, Državnemu zboru Republike Slovenije – v roke predsedniku Hermanu
Rigelniku, 14. 6. 1994.

97 Ibid.

98 SI ZAC/0981, leto 1994–1995, SIG.: 5, Izrezki časopisnih člankov o teharskih otrocih, J. M., Prizadeti otroci star-
šev, pobitih v Teharjih: Zahteve po enakopravni vključitvi v zakon o žrtvah vojne in popravi krivic, 22. 6. 1994.

bilo predstavnikom pozabljenih otrok obljubljeni, da bo vlada pripravila dopolnilo osnutka zakona o popravi krivic v dogovoru s tremi ministrstvi, z Ministrstvom za ekonomske odnose, z Ministrstvom za pravosodje in Ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve.⁹⁹

V okviru reševanja zahtev pozabljenih otrok je ministrica za delo Rina Klinar povabila predstavnike otrok in Društva civilna družba Celje na razgovor, ki je potekal 23. novembra 1994 na sedežu ministrstva v Kotnikovi ulici.¹⁰⁰ Razgovora se je na pobudo Društva civilna družba Celje udeležil tudi vodja poslanskega kluba SLS (Slovenske ljudske stranke) Franc Zagožen, saj je bila SLS nosilka predloga zakona o popravi krivic. Njegova udeležba naj bi dodatno prispevala k reševanju pravnega statusa pozabljenih otrok. Sestanka so se udeležili tudi poslanec državnega zbora Jože Pučnik, Janko S. Stušek kot državni sekretar za veterane in žrtve vojnega nasilja ter Petra Čibej kot višja svetovalka, predstavnica Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve.¹⁰¹ Državni sekretar Stušek je opravičil odsotnost ministrice Klinar in prisotnim pojasnil, da je zaradi neseznanjenosti z dogodki po vojni in zahtevami prizadetih oseb potreben določen čas za primerno zakonsko ureditev. Predstavnike Društva civilna družba Celje je pozval, naj se o problematiki pogovorijo tudi s predstavniki parlamentarnih strank. Poudaril je, da problematika glede na čas dogodkov sodi v zakon o popravi krivic. Obljubil je, da bo ministrico Klinar seznanil z rezultati sestanka in ji predlagal, da bi skupaj z državnim sekretarjem Tratnikom, ki je bil zadolžen za pripravo vladnega predloga zakona o popravi krivic, in pristojnim Ministrstvom za finance oblikoval pobudo za rešitev statusa pozabljenih otrok.¹⁰² Vlada se je torej zavedala nujnosti rešitve pravnega statusa pozabljenih otrok, a za končni uspeh je bila potrebna predvsem angažiranost Društva civilna družba Celje, ki je naslovilo prošnjo za podporo na vse klube parlamentarnih strank, s problematiko seznanilo tudi varuha človekovih pravic, ki je obljubil podporo in se zavzel, da bodo zahteve pozabljenih otrok ustrezno obravnavane v zakonu,¹⁰³ in bilo v rednih stikih z Jožetom Pučnikom, ki je društvo decembra 1995 obvestil, da predlog zakona o popravi krivic, tretje branje, še vedno ni prišel v državni zbor.¹⁰⁴ Pomoč v prizadevanjih za rešitev pravnega statusa pozabljenih otrok je obljubila tudi poslanka Demokratske stranke Slovenije Danica Simšič, ki se je zavedala občutljivosti in pomembnosti problematike.¹⁰⁵ Društvo civilna družba Celje ji je posredovalo predlog amandmaja k 2. členu predloga zakona o popravi krivic, ki se je glasil: »Otroci pobitih staršev, ki so ostali brez doma in so prisilno bivali v raznih otroških in vzgojnih zavodih in domovih, se štejejo za politične

99 SI ZAC/0981, leto 1994, SIG.: 8, Dopisi poslanskemu klubu SLS in Komisiji za proučitev povojnih izvensodnih pobojev pri DZ RS, Poslanski klub SLS, DZ RS, 12. 10. 1994.

100 SI ZAC/0981, leto 1994, SIG.: 8, Dopisi poslanskemu klubu SLS in Komisiji za proučitev povojnih izvensodnih pobojev pri DZ RS, Gospod dr. Franc Zagožen, poslanski klub SLS, 14. 11. 1994.

101 SI ZAC/0981, leto 1994, SIG.: 7, Zabeležka pogovora med predstavniki države in predstavniki Civilne družbe Celje z dne 23. 11. 1994, Zabeležka pogovora s predstavniki Civilne družbe Celje, 24. 11. 1994.

102 Ibid.

103 SI ZAC/0981, ovoj Društvo Teharski otroci, Varuh človekovih pravic, 19. 5. 1995.

104 SI ZAC/0981, ovoj Društvo Teharski otroci, Preiskovalna komisija o raziskovanju povojnih množičnih pobojev, pravno dvomljivih procesov in drugih tovrstnih nepravilnosti, 11. 12. 1995.

105 SI ZAC/0981, ovoj Društvo Teharski otroci, Poslanska skupina Demokratske stranke Slovenije, Danica Simšič, 10. 4. 1996.

preganjance.«¹⁰⁶ Danica Simšič je obljubila, da bo predlog posredovala komisiji v okviru stranke ter nanj opozorila tudi pri obravnavi zakona, v okviru matičnega delovnega telesa in tudi v okviru razprave v državnem zboru.¹⁰⁷

25. oktobra 1996 je bil končno sprejet Zakon o popravi krivic, objavljen v Uradnem listu RS v številki 59/96.¹⁰⁸ Imel pa je bistveno pomanjkljivost. Ni navedel kategorije »otrok umorjenih« staršev.¹⁰⁹ Zakon priznava status in pravice žrtvam komunističnega nasilja za obdobje od 15. maja 1945 do 2. julija 1990, torej nekdanjim političnim zapornikom in njihovim svojcem ter svojcem žrtev povojnega protipravnega odvzema življenja.¹¹⁰ V skladu z zakonom je bila ustanovljena Komisija Vlade Republike Slovenije za izvajanje Zakona o popravi krivic. Upravičenci so lahko začeli vlagati zahteve za uveljavitev ustreznega statusa in odškodnine.

Zaključek

Nasilna ločitev od staršev je dejanje, ki ga posameznik ne more ne oprostiti ne pozabiti, saj povzroči prehude čustvene rane. Od posameznika je odvisno, kako izkušnjo razumsko predela in se sooči z njo. Osebe, ki so predmet obravnave, niso bile deležne nikakršne podpore družbe v smislu psihološkega pristopa. Po vojni so bili vsi prizadeti. Treba je bilo zavihati rokave in pričeti odstranjevati dejanske ruševine, hkrati pa so se takoj po vojni pričele ustvarjati nove čustvene bolečine, saj so v povojnih obračunih številni otroci izgubili starše in bili vključeni v sistem (pre)vzgojnih domov. Tu so se srečali otroci »zmagovalcev« in otroci »poražencev«, oboji brez staršev in lačni starševske ljubezni. Družba jih je vzgojila in jim omogočila pot do lastnega poklica. Naprej je bil posameznik pripuščen sebi.

Viri in literatura

Arhivski viri

- SI AS – Arhiv Republike Slovenije:
  - SI AS 228 Ministrstvo za socialno skrbstvo Ljudske republike Slovenije.
  - SI AS 537 RK SZDL.
- SI ZAC – Zgodovinski arhiv Celje:
  - SI ZAC/0981, II 20A Društvo Teharskih otrok.
  - SI ZAC/0197, Mestni ljudski odbor Celje.

---

¹⁰⁶ SI ZAC/0981, ovoj Društvo Teharski otroci, Predlog zakona o popravi krivic amandma k 2. členu, 4. 2. 1996.

¹⁰⁷ SI ZAC/0981, ovoj Društvo Teharski otroci, Poslanska skupina Demokratske stranke Slovenije, Danica Simšič, 10. 4. 1996.

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Majda Pučnik Rudl, »Žrtve komunističnega nasilja,« pridobljeno 31. 12. 2018, <http://oddaje.ognjisce.si/mojaz-godba/2012/04/19/rtrve-komunisti-nega-nasilja-se-lahko-ujeljavijo-status-iz-zakona-o-popravi-krivic>.

Literatura

- Cugmas, Zlatka. *Bodi z menoj, mami: razvoj otrokove navezanosti*. Ljubljana: Produktivnost, Center za psihodiagnostična sredstva, 1998.
- Dobaja, Dunja in Vladimir Prebilič. »Ukradeni otroci in na silo odpeljani otroci.« *Studia Historica Slovenica* 16 (2016): 499–525.
- »Himmlerjev odlok.« V: *Taboriščniki ukradeni otroci: 60-letnica nacističnega genocida*, ur. Janez Žmavc, 10–13. Celje: Društvo taboriščnikov ukradenih otrok Slovenije, 2002.
- Kostnapfel, Janko. »Pretresljivi kriki mater.« V: *Taboriščniki ukradeni otroci: 60-letnica nacističnega genocida*, ur. Janez Žmavc, 43–56. Celje: Društvo taboriščnikov ukradenih otrok Slovenije, 2002.
- Kraigher-Gregorc, Alenka. *Ukradeni otroci*. Radijska oddaja dne 27. 11. 1979 (avtorici podatke posredoval dr. Jože Dežman).
- Oelhafen, Ingrid von in Tim Tate. *Hitlerjevi pozabljeni otroci: moje življenje v Lebensbornu*. Ljubljana: Modrijan, 2016.
- Ott, Ivan. *Otroci s Petrička: ukradeno otroštvo*. Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba, 2008.
- Ott, Ivan. *Otroci, žrtve vojne: trpljenje otrok v Jugoslaviji od 1942 do 1948*. Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba, 2009.
- Ratajč, Eva. *Od trpljenja do kamenja – zgodba o Petričku*. Celje: Mestna občina Celje, Mladi za Celje, 2018.
- Terčak, Stane. *Ukradeni otroci*. Ljubljana: Zavod borec v Ljubljani, 1973.
- Topolovec, Rajko. *Ormoški Petriček*. Ptuj: samozaložba, 2012.
- *Ukradeni otroci*. Celje: Muzej novejša zgodovine Celje, 2014.
- Završnik, Stanislava. *Preveč je bilo solza: napisane usode »ukradenih otrok« iz časa okupacije naše domovine v letih 1941–1945*. Kamnik: samozaložba, 1998.

Spletni viri

- Grušovnik, Mojca. »Ukradeni otroci: spomini še živijo, samo njihovih ‚lastnikov‘ je vse manj.« Pridobljeno 5. 8. 2021. <https://www.dnevnik.si/1042721278>.
- Kuralt, Špela. »Ingrid je Nemka, Erika iz Jugoslavije. Obe sta jaz«. Pridobljeno 31. 12. 2018. <https://www.delo.si/kultura/knjiga/ingrid-je-nemka-erika-iz-jugoslavije-obe-sta-jaz.html>.
- Mag. Pučnik Rudl, Majda. »Žrtve komunističnega nasilja še lahko uveljavijo status iz Zakona o popravni krivic.« Pridobljeno 31. 12. 2018. <http://oddaje.ognjisce.si/mojazgodba/2012/04/19/rtve-komunisti-nega-nasilja-se-lahko-ujeljavijo-status-iz-zakona-o-popravni-krivic>.
- Mikuš Kos, Anica. »Otrok lahko razume, kaj je vojna.« Pridobljeno 15. 1. 2019. <http://www.24ur.com/naslovnica/interaktivno/klepetalnice/>.
- »Otroci s Petrička 4/7.« Pridobljeno 24. 12. 2018. <https://www.youtube.com/watch?v=W4Un84XqWdA>.
- Žajdela, Ivo. »Pretresljive zgodbe otrok s Petrička.« Pridobljeno 28. 12. 2018. <https://druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/all/BA3E4F5C5D6B5815C12573840038B857?OpenDocument>.

Tiskani viri

- »Srečanje ukradenih otrok v Celju.« *Celjski tednik: glasilo Socialistične zveze delovnega ljudstva okraja Celje*, 10. 8. 1962.
- Hovnik, Franjo. »Da nikoli več ne bi bilo vojne.« *Tednik: glasilo Socialistične zveze delovnega ljudstva*, 10. 7. 1980.

Dunja Dobaja

I WAS A STOLEN CHILD, I WAS A FORGOTTEN CHILD

SUMMARY

The article at hand highlights the issues regarding two groups of children in Slovenia who were forcibly separated from their parents. The first group is known as the “stolen children”, while the second is referred to as the “forgotten children – victims of wartime and post-war killings”. The former were separated from their parents by the German occupiers and the latter by the victors after the end of the war in the camps in Teharje, Strnišče, and elsewhere in Slovenia. The wartime and post-war events left these children with traumas that were not processed with appropriate professional assistance. When they grew up, they mostly focused on their professions, but retirement gave these traumatised people time to reflect and recapitulate the events of their youth. Doctors, psychologists, psychoanalysts, historians, and sociologists gradually realised that this silent generation, which hardly ever talked about itself, was carrying a burden that no one had ever relieved it from and that no one was even interested in.

After the war, the stolen children organised themselves and strived to regulate their legal status, revealing their stories of living in the German children’s camps. As direct participants in the National Liberation Army, they demanded that they be granted all the health and welfare rights enjoyed by those who had become combatants before 9 September 1943. They were aware that they could not acquire the status of combatants in the National Liberation Army within the meaning of the federal regulations, but they demanded that the Pension and Disability Insurance Act of the Republic of Slovenia be amended in such a manner as to precisely define the category of “stolen children” and recognise the special double-counting period for the time of their absence and the other rights enjoyed by the participants in the National Liberation Army with the status of combatants before 9 September 1943. They were not successful in their efforts. Their legal status was then finally regulated in the independent state of Slovenia.

As far as the forgotten children were concerned, it was only after the attainment of Slovenian independence that they could reveal their stories publicly. They expected the state of Slovenia to provide them with moral satisfaction for their suffering and separation from their parents and to regulate their legal status. To be more effective before the state authorities and to organise better, the former children from Petriček were taken under the wing of the Celje Civil Society Association under the leadership of Ales Demšar. They demanded full equal inclusion in two laws – the Victims of War Act and the Redressing of Injustices Act – as well as equal treatment as the beneficiaries of these two Acts with all the relevant social consequences. Their legal status

was regulated by the 1996 Redressing of Injustices Act. In accordance with this Act, a Government Commission for the Implementation of the Redressing of Injustices Act was established. The beneficiaries could now start applying for the relevant status and compensation.

The independent state of Slovenia thus regulated the legal status of both groups of children. However, nobody can take away their pain.